

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע ראה תשפ"ב

דתיות או אחדות? מהו הערך העדיף?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

משה רבנו מודיע לעם ישראל כי אחרי הכניסה לארץ ישראל, יתברר היכן הוא **המקום** :

"אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן יקוק אלהי אבותיך לך לרשתה כל הימים אשר אתם חיים על האדמה כי אם אל המקום אשר יבחר יקוק אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו וכאת שמה: והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדבתיכם וכללות בקרכם וצאנכם: ... והיה המקום אשר יבחר יקוק אלהיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עלותיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו ליקוק" (דברים י"ב א, ה – יא).

שנים רבות לא התבררה השאלה: מהו **המקום** שנבחר?

רק בימי דוד המלך, למעלה מארבע מאות שנה אחרי היציאה ממצרים, הסוד התגלה.

ירושלים נבחרה מכל שאר המקומות. לא זו אף זו, לא רק שירושלים נבחרה, כל שאר המקומות נפסלו.

כך מפורש בכתוב: "ויאמר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית יְקֹנָה הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לַעֲלֹה לְיִשְׂרָאֵל" (דברי הימים א כ"ב א) ולא מקומות אחרים.

גם בדברי חז"ל כך מפורש: "עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות... משהוקם המשכן נאסרו הבמות... באו לגלגל והותרו הבמות... באו לשילה נאסרו הבמות... באו לנוב ולגבעון (משחרבה שילה) הותרו הבמות... באו לירושלים נאסרו הבמות, ולא היה להם עוד היתר..." (זבחים פרק יד, משי' ד-ח).

ירושלים נבחרה גם על ידי עם ישראל (רמב"ן בפרשת שופטים), אחרי שדוד הצליח לאחד את העם, כפי שבא לידי ביטוי גם בכך שלעם היה רק צבא אחד.

ירושלים נבחרה גם מהסיבות הבאות:

א. עיר זו, שמלכה נהרג בידי יהושע (יהושע י, כג-כו), שנלכדה ונשרפה בימי יהושע (שם יב, י) או בתחילת תקופת השופטים (שופטים א, ז-ח), המשיכה להיות עיר נכרים (שם א, כא; שם יט, יב, ועוד).

אף שבת לא שכן בעיר זו עד לימיו של דוד.

גם בחז"ל (יומא יב, ע"א ועוד), מצאנו: "תנא קמא סבר: ירושלים לא נתחלקה לשבטים".

ממילא היה אפשר להכריז עליה כעיר של כולם, עיר שלום בין כל חלקי העם.

ב. ירושלים שכנה בגבול יהודה ובנימין, בין בניה של לאה לבניה של רחל (יהושע טו, ח).

קו "פרשת המים" היה הגבול. בימינו הקו עובר ברחוב יפו, בקטע שבין כיכר הדווידקה ותחנת האוטובוסים המרכזית, או כביש מס' 1 בהמשך לכיוון מערב. כל מה שמצפון לקו זה היה שייך לשבט בנימין. כל מה ששכן דרומה לקו זה – לשבט יהודה.

זהו המיקום האידיאלי מבחינת מסר האחדות. רחל ולאה יחד בונות את בית ישראל.

אם כך, השאלה שהצבנו בכותרת מקבלת תשובה חד משמעית.

בחירת ירושלים, כמקום היחיד, מנעה הקרבת קרבנות במיקומים אחרים. ה"דתיות" נפגעה.

משל למה הדבר דומה? לסגירת כל בתי הכנסת ברחבי הארץ (ובקהילות היהודיות בתפוצות) כדי שיתפללו רק במקום אשר יבחר ד' - בהר הבית בירושלים.

הערך המוסף של איחוד העם - כלל ישראל וכנסת ישראל, גבר בסדר העדיפות על ה"דתיות".

"ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו" - מחברת את כל חלקי העם, ומתוך כך מתאחדות גם ירושלים של מטה עם ירושלים של מעלה. (כנסת ישראל וירושלים של מעלה זו אותה גימטריה).

כשהאחדות מנצחת, גם עבודת השם מתעלה, מתחזקת ומקבלת משמעות חזקה ועמוקה יותר.

לעילוי נשמת

לע"נ הנפלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח
מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

ר' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem

WWW.ERETZHEMDAH.ORG Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֶמְדַּת שְׁנַת הַשְּׁבַע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

שמיטת כספים כהכנה למעמד הקהל

השבת אנו מתחילים את חודש אלול (ל מנחם אב, א' דר"ח אלול), הגיע הזמן להתכונן למצוות שמיטת הכספים, וזו גם הזדמנות ללמוד משהו מפרשת השבוע.

בפרשתנו (דברים טו, א-ב) נאמר "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה, וזה דבר השמיטה – שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה".

מתי הוא "מקץ שבע שנים"?

האבן עזרא מסביר שלכל דבר יש שני קצוות. אם כך, הקץ- הקצה יכול להיות בתחילת השנה או בסופה. הרמב"ם חולק על דבריו, ואומר שוודאי שפשוט הפסוק הוא שהשמיטה היא בסוף השנה. יתרה מכך, חז"ל דורשים את ההשוואה בין לשון "מקץ שבע שנים" בפסוק שלנו, לבין פסוקים אחרים:

ויצו משה אותם לאמר **מקץ שבע שנים** במעד שנת השמיטה בחג הסוכות: בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: (דברים פרק לא, י-יב)

פסוקים אלו מצווים שכל עם ישראל יתאסף יחד "מקץ שבע שנים" למעמד הקהל. מכיוון שידוע לנו שפסוק זה עוסק בסוכות של מוצאי השמיטה, ברור שגם הפסוק שלנו, "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה", עוסק בסוף השביעית, ולא בתחילתה.

מעניין שחז"ל רואים צורך לנסות לברר אם "מקץ שבע שנים" של שמיטת כספים עוסק בתחילת או סוף השנה, בעוד "מקץ שבע שנים" של פרשת הקהל אינו דורש ברור. מובן לחז"ל, ללא ברור נוסף, ש"מקץ" זה עוסק בסוף השנה השביעית. מדוע "מקץ" השמיטה דורש ברור, ואילו "מקץ" ההקהל אינו?

בפסוקים הבאים נאמר:

הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעֵל לְאֹמֶר קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאַחִידָה הָאֲבִיּוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְּךָ חֲטָא: (דברים פרק טו פסוק ט)

"שנת השבע שנת השמיטה". מה משמעות כפילות זו? כאשר מתכוונים לשנת השבע, שהיא גם השנה בה משביתים את הקרקע, מתחילים לחשוב מחדש אם כדאי לתת הלוואות. משמע כאן שחובת שמיטת הכספים היא יחד עם תחילת השבתת הקרקעות. לכאורה גם יש הגיון מסוים בכך. בזמן שמשמיטים את הקרקעות, ומכירים בכך שהקרקע איננה שלנו אלא של הקב"ה, זהו גם הזמן בו מוותרים על החובות. ביום בו מפסיקים לטפל בקרקעות שלנו, מפסיקים לדרוש חובות.

אם כך, מדוע באמת זמן שמיטת הכספים מגיע רק בסוף השנה השביעית?

מצד אחד, שמיטת הקרקעות מתחילה בתחילת השנה. אך המשמעות של שמיטת הקרקעות תגיע רק לקראת סופה. בתחילת השנה החקלאי עובד, אך אינו זוכה לפירות. בשנת השמיטה הוא נח ממלאכתו ואינו עובד. בתקופה זו של השנה הוא אינו מרגיש את החוסר. החוסר יורגש בסוף השנה, אחרי שתעבור עונת הקציר והבציר והמסיק, וזכותו על היבול לא יהיה שונה מזכות שאר החברה, אזי תגיע המשמעות האמיתית של השוויון של החברה כולה בקרקעות.

כאשר אנו חשים את הזכות השווה לכולם בארץ ישראל, שאין לאחד יותר זכות לאכול מפריה ולשבוע מטובה מלאחרים, זהו הזמן המתאים להעמיד את כולם במעמד הקהל, שחזור של "כאיש אחד בלב אחד". לכן ברור לחז"ל שהזמן הנכון למעמד זה הוא בסוף השמיטה.

עתה גם הגזירה שווה בין זמן השמטת הכספים ומצוות הקהל מובנת יותר. לא מדובר בהשוואה בלשון הפסוק בלבד. הפסוקים מנוסחים בצורה שווה ומקבילה בכדי להזכיר לנו שהדרך להגיע למעמד ראוי של הר סיני, עלינו לוותר על החובות של החלשים. על ידי הדאגה לזולת, בזכות הוויתור, נזכה למעמד משותף של עם ישראל.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

ישראל בן רבקה עובדיה בן אסתר מלכה נטע בת מלכה רבקה בת שרה בלה ירחמיאל בן זלאתה רבקה הילל בן תמר שפרה	ניר רפאל בן רחל ברכה שי בת הלל מאירה בת אסתר ר' יצחק בן בריינדל גיטה נהוראי בן רבקה נמיר בתוך שאר חולי עם ישראל	טל שאול בן יפה גדעון בן רחל חוה ראנלה בת פיילא משה בן רחל אריה יצחק בן גאולה מרים
---	--	---

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובידור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

דיון בתביעת פינוי של עמותה שלא הופיעה לדיונים למעט דיון מקדמי

'ארץ חמדה - גזית' ירושלים / אדר א' תשפ"ב / תיק 81116-2

דיינים: הרב יוסף כרמל, הרב אהרון פלדמן, הרב גלעד מינץ

תקציר: התובעת היא עמותה שקיבלה הקצאה של שטח מהעירייה ובנתה עליו מבנה, הנתבעת היא עמותה נוספת המפעילה ישיבה שביקשה לעשות שימוש בחלק מהמבנה. בין הצדדים נחתם הסכם, ובו נקבע שהנתבעת תשלם לתובעת עבור השימוש "דמי השתתפות" בסך 25,000 ₪ לחודש.

כעת, התובעת מבקשת כי הנתבעת תתפנה מהמבנה, עקב אי קיום תנאי החוזה. הנתבעת הגיעה לדיון מקדמי, ולאחר מכן נעדרה מהדיון השני שהתקיים במעמד צד אחד בלבד. בתקציר זה נעסוק בחלק הראשון של פסק הדין שבו הוא מבסס את קביעתו ההלכתית להסתמך על דיון שהתקיים במעמד צד אחד.

פסק הדין: בית הדין פוסק כי במקרה זה ניתן לפסוק במעמד צד אחד.

נימוקים בקצרה:

1. רקע עובדתי לקיום דיון במעמד צד אחד

התובעת הגישה תביעה לבית דין אחר, והנתבעת הודיעה על רצונה להתדיין בבית הדין זה. התובעת שלחה כתב תביעה קצר, והוציאה את הרכוש של הנתבעת מהמבנה, והנתבעת הגישה בקשה לצו מניעה דחוף. בדיון המקדמי שהתקיים בפני דין יחיד נכחו נציגים של התובעת ושל הנתבעת. הדין דחה את הבקשה לצו המניעה, וקבע כי יש מקום לקיים דיון נוסף. בית הדין הודיע לנתבעת כי במידה והיא לא תופיע לדיון השני הוא יתקיים בהעדרה, הנתבעת לא הגיבה. למרות זאת בית הדין שלח לה עוד בקשות לאשר מועדים לדיון, אך הנתבעת המשיכה להתעלם. בית הדין קבע דיון, ביום הדיון הודיעה הנתבעת כי המורשה שלה חולה, ובית הדין הסכים לדחיית הדיון. הנתבעת כתבה אחר כך שרק יומיים לפני הדיון היא תוכל לומר האם היא תוכל להשתתף בו. לאור זאת בית הדין החליט לקבוע את הדיון לתאריך קרוב, אך הנתבעת לא הגיעה. לאחר שמזכירות בית הדין ניסתה ליצור קשר עם הנתבעת התקיים דיון במעמד התובעת בלבד. התנהלות זו של הנתבעת הוכיחה כי היא אינה משתפת פעולה עם בית הדין ומנסה למנוע את קיומו של הדיון באמצעים שאינם ראויים.

2. המסד החוקי לדון בהיעדר אחד הצדדים

סעיף 15 לחוק הבוררות, ה'תשכ"ח-1968 (להלן: "חוק הבוררות") קובע כי יש באפשרות הבורר לדון בהיעדר בעל דין. כיון שכך סמכותו החוקית של בית הדין אינה מוטלת בספק.

3. דיון בהיעדר אחד הצדדים לפי ההלכה

דיון במעמד צד אחד על פי ההלכה נדון בכמה מאמרים וספרים (הרב יעזר אריאל, דיני בוררות עמ' רפ-רצו, ועוד). בגמרא (סנהדרין ז' ע"ב) נאמר שאסור לדין לשמוע טענות בנוכחות צד אחד וכך נפסק בשו"ע (חושן משפט יז, ה), גדולי האחרונים נחלקו האם איסור זה קיים בכל מקרה, מחלוקת זו נובעת מפירוש דברי הרשב"א בתשובותיו (ב, קצב) שהתיר לפסוק ללא שמיעת צד אחד שזימנוהו ולא הופיע. לדעת הסמ"ע (יח, ג) ואחרונים נוספים הרשב"א התיר רק לפסוק דין בהעדר הנתבע אם טענותיו נשמעו בדיון קודם. אמנם הב"ח (יג, ח) ואחרונים אחרים פסקו כי בדיעבד פסק דין שנפסק לאחר דיון במעמד צד אחד הוא תקף. בתקנות הדיון של בתי הדין הרבניים (תקנה קא) נקבע שבמקרה שהנתבע הוזמן ולא הגיע, רשאי בית הדין לנהל דיון במעמד צד אחד.

אמנם, לדעת בית הדין יש מקום לפסוק בהעדר הנתבעת בתורת "מיגדר מילתא", לאור דברי השו"ע (ח"מ ב) אמנם, ישנה מחלוקת בשאלה איזה בית דין רשאי לקנוס או לתקן תקנות, והאם בית הדין יכול לקנוס רק כשאין מוצא אחר, או גם באופן קבוע (המהר"ם שיק ח"מ סי' ב, הרב יעזר אריאל, דיני בוררות, עמ' רפז-רצב). לכך יש להוסיף כי שעל פי החוק זכותה של הנתבעת לבטל את פסק הדין בתוך 30 יום, כך שפסק הדין איננו סופי. זאת ועוד, במקרה זה הנתבעת הגיעה לדיון אחד, אז כבר נפרסו חלק מטענות התובעת. סברה זו הועלתה גם על ידי בית הדין בנתינה (הובא בספר "סדר הדין בבית הדין הרבני עמ' 523-524).

בעקבות פסק דין זה נוסף להסכם הבוררות של בית הדין סעיף ובו הצדדים מסמיכים את בית הדין באופן מפורש לפסוק גם לאחר דיון שהתקיים במעמד צד אחד לאחר שהצד השני בחר להיעדר ממנו.

בשבוע הבא נדון בהכרעת בית הדין לגופה של מחלוקת.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"י שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"י גב' לורין הופמן ז"ל	לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"י הנפלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

חידת בר קפרא

בתלמוד הירושלמי במסכת מועד קטן (פ"ג ה"א) מסופר שרבי יהודה הנשיא ("רבי") היה מכבד את בר אלעשא (בן אלעשא), ודעתו של בר קפרא לא היתה נוחה מכך, והוא רצה להתל בבר אלעשא. הוא פנה לבר אלעשא ואמר לו שכולם שואלים מרבי דברי חכמה, ומדוע הוא אינו נוהג כמותם. בן אלעשא שלא ידע לחוד חידות ביקש מבר קפרא שיוורה לו מה לשאול את רבי, ובר קפרא אמר לו שישאל מרבי את פשר החידה הבאה:

"מִשְׁמִים נִשְׁקָפָה, הוֹמִיָּה בִּירְכָתִי בֵּיתָה, מִפְּחָדָת כָּל בְּעָלֵי כְּפִים, רָאוּנִי נְעָרִים וְנַחְבָּאוּ וְיִשְׁיָשִׁים קָמוּ עֲמָדוֹ, הִנֵּס יֹאמֵר הוּא הוּא וְהַנֶּלְכָד נֶלְכָד בְּעֻנִי"

חידתו של בר קפרא מורכבת מציטוטים מתוך התנ"ך. המילים "מִשְׁמִים נִשְׁקָפָה" מזכירות את המילים "צֶדֶק מִשְׁמִים נִשְׁקָף" (תהלים פה, יב) שמשמעותן שהגזירות של המשפט יורדות מן השמים (רד"ק). המילה "הוֹמִיָּה" משמעותה השמעת קול שאינו ברור כמו "יְהִימוּ כְּקֶלֶב" (תהלים נט, ז), והמילים "בִּירְכָתִי בֵּיתָה" מזכירות את המילים "וְאָמַר לְאֶשֶׁר בִּירְכָתִי הַבֵּית" (עמוס ו, י) שמתארות אדם שמסתתר בירכתי הבית כשהוא מפחד ממגיפה או מפחד שמא הבית יתמוטט עליו (מפרשים שם). החלק הראשון של החידה מתאר גזירה מפחידה שיורדת מן השמים, ואכן כך ממשיך בר קפרא בחידתו ואומר: "מִפְּחָדָת כָּל בְּעָלֵי כְּפִים". המלאכים מתוארים כבעלי כנפיים ומסתבר שהכוונה כאן גם לתלמידי החכמים המייצגים את התורה, שהם מכונים "מלאכים" וכפי שמצאנו "אם דומה הרב למלאך ד' צבאות - יבקשו תורה מפייהו" (חגיגה דף טו, ב). כלומר, שהגזירה הזו מפחידה גם את תלמידי החכמים.

לאחר מכן מביא בר קפרא את הפסוק מאיוב - "רָאוּנִי נְעָרִים וְנַחְבָּאוּ וְיִשְׁיָשִׁים קָמוּ עֲמָדוֹ" - שמתאר את המורא שהיה לאנשים כשראו את איוב בעת שעדיין היה עשיר גדול (מפרשים). ובר קפרא מוסיף שמי שבורח מפחד הגזירה הזו משמיע קולות של צער "הוּא הוּא" בדומה למתואר בעמוס (ה, טז): "בְּכָל רְחֹבוֹת מִסְפָּד וּבְכָל חוּצוֹת יֹאמְרוּ הוּא הוּא". ואת החידה הזו מסיים בר קפרא במילים "וְהַנֶּלְכָד נֶלְכָד בְּעֻנִי", מילים מספר יהושע הקשורות לעכן שחטא בתאוות ממון ונלכד בעונו בחרם (יהושע ז, טו; יהושע כב, ב).

רבי הבין מייד שבר אלעשא לא שאל שאלה זו מעצמו, אלא שמישהו רצה להתל בו, ומסתבר שרבי הסיק כך משום שפתרון החידה לועג לבר אלעשא. רבי הניח שבר קפרא הוא זה שרצה להתל בבר אלעשא. ורבי הפך אז את פניו לעברו של בר קפרא שנכח שם, וראה שהוא מגחך, ואמר לבר קפרא: "איני מכיריך זקן". ובר קפרא הבין מכך, שרבי יהודה הנשיא מקפיד עליו והוא לא יסמוך אותו בתואר "זקן" ולא ייתן לו אישור להתמנות לדיין. וצריך להבין מה פשר החידה, ומדוע רבי יהודה הנשיא שיער שבר קפרא הוא זה שרצה להתל בבר אלעשא, ומדוע הוא הודיע לו שלא ימנה אותו לדיין. ועניינים אלו זה יתבאר לקמן.

פשר החידה

הירושלמי מספר שרבי כיבד את בר אלעשא ואינו מפרט מדוע, ומן ההמשך מתברר שבר אלעשא לא היה חכם בתורה. ואם בכל זאת רבי כיבדו מתבקש שהיה עשיר, שכך מצאנו (עירובין דף פו, א): "רבי מכבד עשירים".

ונראה שבר אלעשא השיג את עושרו בזכות מאמציו המרובים להתעשר, ובר קפרא התנגד לדרך חיים שכזו, וכך יש להסיק מהמובא במסכת ברכות (דף סג, א): "דרש בר קפרא: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה". הדרכה זו של בר קפרא לא היתה חידוש שלו, אלא שהוא הכריע כשיטתו של רבי מאיר המובאת במשנה במסכת קידושין (דף פב, א): "רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה, ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות, שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות, אלא הכל לפי זכותו". לשיטת רבי מאיר, אדם צריך ללמוד אומנות נקיה וקלה כדי שיוכל להתפרנס בכוחות עצמו ולא מן הצדקה. והיתרון שבאומנות נקיה וקלה הוא שבסיום שעות העבודה הוא לא יהיה מטונף או עייף שהרי מדובר באומנות נקיה וקלה, וכך יוכל לעסוק בתורה בקלות בזמן הפנוי שלו. ופעמים שאף יוכל להגות בתורה תוך כדי עיסוקו באומנות הנקיה והקלה. ואמנם אדם נברא עם תאוות ממון ורצונם של רוב האנשים הוא להתעשר, אך לפי הדרכת רבי מאיר מאמצי האדם להתעשר צריכים להיות מרוכזים בתפילות, ולכן יתפלל לבורא העולם שהעושר והנכסים שלו שיעשיר גם אותו. תפילותיו האלו יגדילו את זכויותיו וממילא הוא יתעשר.

מסתבר שבר אלעשא לא נהג כהדרת רבי מאיר ובר קפרא, אלא הוא התאמץ מאוד ופעל פעולות מעשיות מרובות כדי להתעשר, והוא אכן הצליח בהן והתעשר. כאשר רבי יהודה הנשיא כיבד את בר אלעשא לא היה בכך רק ענין אישי, מתן הכבוד הזה גרם לצעירים רבים להחליט להידמות לבר אלעשא ולהשתדל להתעשר בדרכים מעשיות, ולא להסתפק בתפילות כהדרת רבי מאיר ובר קפרא. דבר זה היה לצנינים בעיני בר קפרא, ולכן הוא החליט להתל בבר אלעשא העשיר. והחידה ופתרונה הן ההיתול, וכדי לעמוד על סודן יש לעיין בדברי הרמב"ם.

הרמב"ם וחידת היקום

בהקדמתו לפירוש המשנה כותב הרמב"ם שסיבת כל הנבראים שבעולם היא כדי להועיל לאדם בדרך כלשהי, או משום שהוא ניזון מהם או משום שהם מועילים בדרך אחרת כגון להפיק מהם תרופות וכדו'. וגם אם איננו יודעים עדיין מה התועלת שהיתה או שתהיה בנברא מסוים, התועלת שבו תתברר בעתיד. וכאשר חקרו חכמי ישראל בתכלית בריאת האדם הגיעו למסקנה שתכלית בריאתו היא כדי שישתמש במוחו כדי להגדיל את השכלתו, ושאר כל הפעולות שעושה האדם נועדו להמשיך את קיום

המין האנושי אך אינן עיקר מהותו. והעיקר בהשגת ההשכלה היא ההשכלה בהשגת אחדות הבורא יתעלה וישתבח וכל הקשור בכך מן המדעים האלקיים (*כגון ההתבוננות בתורה).

בהמשך דבריו שואל הרמב"ם, שאם זו תכלית בריאת האדם מדוע רוב בני האדם אינם עוסקים בהשגת ההשכלה הזו אלא רודפים אחר מילוי תאוותיהם, והוא עונה: "כי אלו היו כל בני אדם למדנים מתפלספים היה העולם אבד, והיה האדם כלה ממנו בזמן קצר". והוא ממשיך:

"וכמה יפה פתגם האומר 'אלמלי השוטים היה העולם חרב'. ואין לך שטות גדולה מזו שאדם חלוש הנפש, בנין גופו רופף, נוסע מקצה האקלים השני עד קצה הששי, ועובר בימים בימי החורף ובמדברות בשרב בקיץ, ומסכן עצמו לחיות הטרף למיניהם כדי שאולי ירויח דינר, וכאשר יקבץ מאותם הדינרין שמסר כל רוחו עליהם, יתחיל לחלקם לאומנים לבנות לו יסוד איתן... כדי להעמיד עליו בנין שיעמוד מאות בשנים, והוא יודע ברור שלא נותר מחייו אפילו כדי לבלות בנין של גֹּמָא, היש קלות דעת חמורה מזו?!"

הרמב"ם מכנה בשם שוטה את העשיר שקיבץ ממון רב ובונה לעצמו בנין פאר שיעמוד שנים רבות. ואמנם אין להכחיש שהיוזמה של העשיר סיפקה פרנסה לבנאים שבנו את בנין הפאר הזה. ובכסף שקיבלו הבנאים הם קנו מצרכים שונים וכדו', וכך הם הניעו את גלגלי המשק, ובסופו של דבר התפרנס מכך גם אחד שלמד אומנות נקיה וקלה והוא עמל בזמנו הפנוי בתורה, ואולי אפילו הוגה בה תוך כדי עשיית מלאכתו הנקייה והקלה. אך כפי שהקדים הרמב"ם, אלמלא השוטים שרצים אחר תאוות עושרם היה העולם חרב, ומי שהוא אדם חכם בורח מן השטות הזו ומחפש לעצמו אומנות נקיה וקלה. והרמב"ם מתייחס למצב המורכב הזה בהמשך דבריו:

"ושמא יאמר אדם והלא אנו רואים אדם טפש וכסיל יש לו נחת בעולם ואינו יגע בו, ואחרים משרתים אותו ועושים מלאכתו... אין הדבר כמו שדמה במחשבתו, כי סבת נחת אותו הכסיל מפני שגם הוא משרת לאדם שהוא מטרר הבורא, כי בעבור הנאתו ובעשרו או בשלטונו יצוה לעבדיו לבנות ארמון ענקי, או לנטוע כרם גדול, כדרך שעושים המלכים והמתדמים להם, ויהיה אותו הארמון מוכן לחסיד שיבוא במשך הזמן באחד הימים לחסות בצל קיר מקירות אותו ארמון ותהיה בכך הצלתו ממות..."

הרמב"ם מסביר שתכלית הבריאה אכן כוללת את המציאות שהעשיר יבנה בנין גבוה ומפואר, ותכלית זו מתקיימת בפועל כאשר חסיד כלשהו ייהנה מצל הבנין. בכל אופן דברי הרמב"ם האלו הם פתרון החידה של בר קפרא, וכדלקמן.

וְהַנֶּלֶךְ נֶלְכָּד בְּעוֹנוֹ

בר קפרא הזכיר בחידתו גזירה מפחידה שנמלטים ממנה ומי שנלכד - נלכד בעונו. פתרון החידה נמצא בעיקר בסיומה, שלקוח ממילים בספר יהושע המספרות על עכן בן זרח שלא התגבר על תאוות הממון שלו, ולקח מהשלל של יריחו, ובסופו של דבר הוא נלכד בעונו בגורל שהטיל יהושע כדי לגלות מי נכשל בתאוות הממון. בן קפרא מרמז, שיש גזירה מלמעלה שיהיו בעולם 'שוטים' שרצים להתעשר כדי שהם יניעו את גלגלי המשק, וכך תגיע פרנסה גם לאנשים שעוסקים במלאכה נקיה וקלה והוגים בתורה. ומי שנלכד בגזירה זו הוא חוטא – "וְהַנֶּלֶךְ נֶלְכָּד בְּעוֹנוֹ". בר קפרא שלח את בן אלעשא לשאול את מרבי את פתרון חידה הזו, כדי שרבי יאמר לו את פתרונה, וכך יבין בן אלעשא ושאר הנוכחים שאין לכבד את העשירים. והמסר הזה יועבר גם לצעירים שראו שרבי מכבד את העשירים, ורצו לחקותו ולהשקיע את מאמציהם בהשגת העושר.

אולם רבי לא הסכים עם פתרון חידה זו, והיה סבור שאין להתייחס באופן כוללני לרדיפה אחר העושר בתור חטא. לשיטת רבי, יש כאלו שהם מוכשרים מאוד בהשגת כתר העושר יותר מאשר השגת כתר התורה, והתועלת שהם יביאו לעם ישראל תהיה מרובה יותר כאשר יתאמצו בהשגת העושר מאשר אם יתאמצו בהשגת כתר התורה. סיוע להבנה כזו מצאנו בדברי רבי במקום אחר (סנהדרין דף כב, ב): "תניא, רבי אומר: לא על חנם פיזר בן אלעשא את מעותיו, אלא כדי להראות בו תספורת של כהן גדול". ולמדים ממקור זה, שכן אלעשא היה עשיר גדול והוא פיזר ממון רב כדי שיספרו את ראשו באותה התספורת שמסתפר הכהן הגדול, ורבי יהודה הנשיא הצדיק את מעשהו. וענין זה יורחב לקמן.

רבי יהודה הנשיא והתייחסותו ל'כהן הגדול' הכלכלי

בהצדקת המעשה רצה רבי לומר, שיש שני סוגים של כהנים גדולים. הכהן הגדול הרגיל שאליו התייחסה התורה, שאמור להיות חכם גדול בתורה עד כדי כך שהוראה שלו בשגגה מחייבת אותו קרבן מיוחד שנקרא 'פר העלם דבר של כהן משיח'. כהן גדול זה - 'הכהן המשיח' - נחשב כמו 'שר התורה' וצריך להיראות נאה ולהסתפר בתספורת מיוחדת: "ואינו מספר בתער אלא בזוג (מספריים), ראש שערה זו בעיקר זו, עד שיראה כאילו הוא צמח כאחת" (רמב"ם הלכות כלי המקדש ה, ו). וכשהיה כהן גדול זה נכנס פעם בשנה לקודש הקדשים היה מתפלל על פרנסתם של ישראל (יומא דף נג, ב). בן אלעשא חש שבתחום הכלכלה הוא נחשב כמו 'הכהן הגדול', שהרי היוזמות הכלכליות שלו מביאות פרנסה לכלל ישראל, ולכן עליו להיראות כמו הכהן הגדול, והוא בזבז ממון רב כדי להסתפר כמו הכהן הגדול, ורבי יהודה הנשיא הצדיק את מעשהו.

סיוע להבנה שכזו יש בתוספתא (יבמות פ"א ה"ב) ובדומה בתלמוד (יבמות דף טו, ב) שם מעיד רבי יהושע על "משפחת בית עלובאי מבית צבאים ועל משפחת בית קופאי מבית מקושש, שהן בני צרות, ומהם כהנים גדולים". במאמר הקודם "[רבי יהושע והכהנים הגדולים](#)" התבארו הקשיים שיש בהבנת התוספתא היא כפשוטה. והתבאר שהשם 'בית עלובאי מבית צבאים' מרמז לאנשים ששורש נשמתם מנשמת משיח בן דויד והם עוסקים בתורה, ואילו השם 'בית קופאי מקושש' מרמז לאנשים ששורש נשמתם הוא מנשמת בן יוסף והם עוסקים במלאכות ובהשגת העושר. ורבי יהושע מעיד שהאנשים המוצלחים ממשפחות אלו נחשבים בשמים כמו 'כהנים גדולים'.

רבי יהודה הנשיא אימץ את השקפת עולמו של רבי יהושע, ולכן הוא כיבד את בן אלעשא והתייחס אליו כמו 'כהן גדול לענייני כלכלה'. ולכן הוא אף הצדיק את בן אלעשא שביזבז את ממונו כדי להסתפר כמו כהן גדול.

ההתנגדות של בר קפרא

זכור, בר קפרא התנגד להשקפת עולם שכזו, שמחשיבה את מי שרודף אחר הגשמיות ואחר העושר ל'כהן גדול'. ולשיטתו אדם צריך לעשות השתדלות מועטת בפרנסה כגון ללמוד אומנות נקיה וקלה, ואת ההשתדלות בהשגת העושר הוא צריך לעשות באמצעות תפילות. ולכן רצה בר קפרא להתל בבו אלעשה, והוא רצה שרבי יגלה לבן אלעשה את פתרון החידה ולפיה הרודף אחר העושר נלכד בעונו, ולפי דברי הרמב"ם הוא נחשב לאחד מן השוטים שאלמלא הם העולם לא היה מתקיים. אך רבי לא חזר בו משיטתו, והוא היה סבור שבר קפרא הוא זה שאוחז בשיטה מוטעית. רבי היה סבור שדין שנושא משרה ציבורית צריך שדבריו יתקבלו על ידי הצבור, ושהצבור יהיה מחובר אליו, וכיוון ששיטתו של בר קפרא היא שיטה שמתנשאת על פני חלק מן הצבור, הוא אינו ראוי להיות דיין, ולכן הודיע לו שהוא לא מתכוון למנות אותו לדיין. אמנם לפי סוגיות אחרות רבי יהודה הנשיא חזר בו וקיבל את שיטת בר קפרא, ונראה שעל אותן סוגיות התבסס הרמב"ם כאשר מנה את בר קפרא בין הדיינים שהיו בבית דין של רבי יהודה הנשיא¹, ובכך נרחיב בעז"ה במאמרים הבאים.

¹ "ואלו הם גדולי החכמים שהיו בבית דין של רבינו הקדוש וקיבלו ממנו. שמעון וגמליאל בניו. ורבי אפס. ור' חנינא בן חמא. ור' חייא ורבי ינאי ובר קפרא..." (הקדמה ליד החזקה לרמב"ם).

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

נש"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב
מר חשון תש"ס

הפריה מלאכותית מזרע הבעל כאשר האשה היא נשאית HIV (איידס)

שאלה

אני רופא המנהל מכון לפרוריות האשה. לפני זמן מה פנה אלי זוג המעוניין להקים משפחה. האשה נמצאה כנשאית של HIV, הוא הוירוס הגורם, בסופר של דבר בדרך כלל, את מחלת האיידס. הרפואה היום עוד לא פיתחה חיסון שימנע מוירוס ה-HIV להתפתח למחלת האיידס, אולם קיימות תרופות שיכולות לדחות את התפתחות המחלה בשנים רבות. מכיון שאין הבעל יכול לבא עליה בדרך כל הארץ מחשש התדבקות במחלה, ברצונם להשתמש בזרע הבעל לצורך הזרעה מלאכותית. במצב הקיים היום, גם אם נשתמש בתרופות החזקות ביותר, עדיין ישנם לכה"פ חמישה עד שמונה אחוז* סיכוי שהאשה תדביק את וולדה בזמן ההריון. שאלתי היא: מכיון שאלו התנאים, האם ההלכה מרשה את קיום ההזרעה המלאכותית?

תשובה

א. יש לדעת, שבהחלט לא פשוט הדבר להביא ילדים בעלי-מום לעולם. מחמת חשש זה אסור לאדם בריא לישא אשה החולה במחלה גנטית חמורה העלולה לגרום לילדיהם להיוולד חולים¹. ויש שכתב, שאפילו אם כבר נישאו, יש ליעצם להתגרש².
ב. אם כבר נישאו, וקשים עליהם הגירושין, ועדיין לא קיימו פריה ורביה - עליהם לעסוק בפריה ורביה, ולא להתחשב בסבל העלול להגרם לילד ולהם עצמם, ועל כגון זה נאמר - "בהדי כבשי דרחמנא למה לך", אל לך להתעסק בסודות הבריאה, ומה שמצווה עליך לעשות, עשה, והשי"ת יעשה הטוב בעיניו³. קיים חשש שאחד ההורים לא יוכל לישא בנטל ויכנס לדכאון, כי אז אין לעסוק בפריה ורביה מחשש פקוח-נפש⁴. ובכל מקרה, אם כבר יש לזוג בן ובת, אין עליהם במצב זה חובת "לשבת יצרה" או "ולערב אל תנח ידיך", ואין עליהם מצוה להביא עוד ילדים לעולם⁵.
ג. כל זאת כאשר מדובר בדרך כל הארץ, אך במקרה שלנו שיש צורך בהתערבות חיצונית ע"י הפריה חוץ-גופנית⁶, והזוג אינו יכול לחיות חיי אישות רגילים⁷, ונוספת החרדה מפני הולדת ילד בעל מום קשה שיביא למותו מתוך יסורים⁸ - יש למנוע מצב זה⁹. ויש האוסר זאת לגמרי לעזור לזוג להביא ילד¹⁰.

* הערת המערכת: בגלל ההתפתחות המהירה של הרפואה, יש לבדוק נתון זה בכל מקרה. אחוז זה נכון לשנת ה'תש"ס.
¹ יבמות (סד ע"ב) "לא ישא אשה ממשפחת נכפין ומצורעים", והובא להלכה בשו"ע (אבן העזר סי' ב סעי' ז). וכתב בשו"ת "חתן סופר" (סי' קלז) - "בלישא אשה ממשפחת חולים. יש לחוש להביא לעולם ילד חולה". ומוגדר שם שהאיסור חל אם הוחזקו ג' פעמים שיבואו בניהם לידי כך (באותה המשפחה), כאשר ישנה מחלה ברורה וידועה שברבי היזקה.
² הרב י' זילברשטיין, סי' "הלכה ורפואה" (ח"ב עמ' קיא) בדבריו "לסכום" אות א.

³ שו"ת "אגרות משה" (אבן העזר ח"א סי' סב), הרב י' זילברשטיין (שם עמ' קו ואילך וכן בעמ' קיב בדבריו "לסכום" אות ב). והראיות: במדרש רבה פ' שמות פרשה א אות יג (ומובא במסכת סוטה יב ע"ב) מצאנו דו-שיח בין עמרם לבתו מרים - "שהיה עמרם ראש הסנהדרין באותה שעה. כיוון שגזר פרעה ואמר 'כל הבן הילוד' אמר עמרם: ולריק ישראל מולידים? מיד הוציא את יוכבד, ופירש עצמו מתשמיש המיטה... עמדו כל ישראל וגרשו את נשותיהן. אמרה לו בתו: גזרתך קשה משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה על הזכרים והנקבות... עמד הוא והחזיר את אשתו, עמדו כל ישראל והחזירו נשותיהן". הרי שהולדת ילדים טובה היא להם אפילו כאשר מטביעים אותם מיד אחרי לידתם, וזאת משום שעל-ידי ביאתם לעולם זוכים הם לחיי העולם - הבא (ראה סנהדרין קי ע"א). ועוד - במסכת ברכות י ע"א מובא הסיפור על חזקיהו המלך שצפה ברוח הקודש, שיצא ממנו בן רשע (ואכן יצא ממנו מנשה), ולכן לא רצה לעסוק בפריה ורביה. אמר לו ישעיהו הנביא: "כי מת אתה ולא תחיה", "מת אתה" בעוה"ז, "ולא תחיה" לעוה"ב, וזאת משום "בהדי כבשי דרחמנא למה לך". לאמור, אין להתחשב בסתרים של הקב"ה (לשון רש"י שם), ויש לו לקיים חובתו. ועיין עוד ב"שבילי הרפואה" שם, שהובאו ראיות נוספות.

⁴ הרב י' זילברשטיין (שם עמ' קט ובעמ' קיב בדבריו "לסכום" אות ג), ופשוט הוא.

⁵ שם בדבריו "לסכום" אות ד.

⁶ נחלקו הדעות אם עצם התהליך מותר: לדעת הרב עובדיה יוסף, הובאו דבריו במאמרו של מ' דרורי בתוך: "תחומין" (ח"א ע"א 287) ובס' "נשמת אברהם" (אבן העזר סי' א אות 3), ולדעת הרב אביגדור נבנצל בתוך "אסיא" (ח"ה עמ' 92-93) מותר הדבר, כי לדעתם יש בזה קיום פריה ורביה, וממילא אין כאן משום הוצאת זרע לבטלה, כי התוצאה הסופית היא הקובעת. ואילו לדעת הרב אליעזר וולדינגר, בתוך "אסיא" (ח"ה, עמ' 84-92) ובשו"ת "ציץ אליעזר" (חט"ו סי' מה), וכן הרב משה שטרנבוך, ב"שבילי הרפואה" (ח"ח, עמ' כט-לו), והביא שם עדות שגם הגרי"ם קנייבסקי (אסר) - כל התהליך אסור, כי הזרע מוכנס לתוך מבחנה (שלא כמו בהזרעה מלאכותית, שהזרע מוכנס לתוך גוף האשה), ואם הפעולה לא תצלח - תהיה זו הוצאת זרע לבטלה. ולדעתם אין בהפריה כזו משום קיום מצות פריה ורביה, כי כח שלישי (המבחנה) מעורב בו, וכן חוששים מפני אנדרלמוסיה בעולם מחמת ערבוב זרע זר. וראה עוד באריכות ב"אנציקלופדיה הלכתית רפואית" (ח"ב עמ' 129-130 הערה 48).

⁷ במקרה דנן אין הזוג יכול לקיים מצות עונה כדרך כל הארץ, מחמת חשש הבעל להידבק במחלת אשתו. ואמנם יש שהתירו במקרה כזה להשתמש באמצעי הגנה לבעל, אפילו אם כרוך בכך איסור תורה (כגון כובעון), ראה שו"ת "צפנת פענח" (ח"א סי' צ), שו"ת "אחיעזר" (ח"ג סי' כד אות ה), שו"ת "אגרות משה" (אבן העזר ח"א סי' סג וסה), שו"ת "ציץ אליעזר" (ח"ט סי' נא שער ב פ"ג) בדוחק גדול, וכולי האי ואולי. אך יש שלא התירו זאת, וחייבו להתגרש: מהרש"ם (ח"ג במפתחות בסוף הספר), שו"ת "שבט סופר" (סי' ב), שו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סי' פו), שו"ת "אגרות משה" (אבן העזר ח"ג סי' כא, וח"ד סי' סג), ולכאורה סותרות תשובות אלה את תשובותיו בראש ההערה, וצ"ע - העיר על כך פרופ' אברהם שטינברג ב"אנציקלופדיה הלכתית רפואית" (ח"ד, עמ' 129 - 130 הערה 181, ועמ' 147 הערה 263).

⁸ שמלבד גוף הדבר, ייתכן שהוולד אינו מתייחס אחר אביו במקרה כזה, מכיוון שמחלה זו ודאי ממיתה. ולפי "בית שמואל" (אבן העזר סי' א סק"א בשם ספר חסידים) אינו מקיים מצות פריה ורביה בספק ממזר, מכיוון שממזר אינו חי, משמע שאפילו ספק אינו חי- אין כאן משום קיום מצות פריה ורביה, וממילא אסורה הוצאת הזרע לצורך ההפריה החוץ-גופנית כי היא לבטלה.

⁹ תשובתו של הרב מרדכי אליהו לשאלה זו היתה - "יש להתיר לה כניסה להריון בצורה שהדבר לא ידביק את הבעל, וכן בתנאי שהבעל והאשה מסכימים לקחת סיכון זה" (מבלי להיכנס למידת ההיתר להמשך הנישואין במקרה זה).

¹⁰ הרב נחום אליעזר רבינוביץ, כפי שכתב בתשובה לשאלה זו: "לית דין צריך נגרא ובר נגרא, ואין להתיר בשום אופן להביא לידי כך שיוולד, רחמנא ליצול, ולד הנוטה למיתה מתוך יסורים. ואיסור זה חל הן על האשה הן על הגבר והן על כל המתעסקים בכך".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורית זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאיו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

